یاش توركستان

توركستان ملی استقلال مفكوره سینی تاراتوچی آیلق مجموعه
باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929نچی ییلنك دەقابر- ندان چیقا باشلاغان	غینوار 1931	سان 14

بو سانندا:

سیاسی بولم:

1 ـ توركستانده گی سیاسی وضعیت — باش مقاله
2 ـ شاه اسلام شاه احمد بیك (دوستلق وظیفەسی) — مچ.
3 ـ ایكی معروضه حقنده — چوقای اوغلی مصطفی
4 ـ روس استیلاسی (تأریخی كوروشلەر) — یاش توركستانلی
5 ـ سورگون ییری «سولوفكی»ده توركستان مجاهدلەری — آغا اوغلی
6 ـ بورونغی چەكیست آغابیكوف خاطرەلاریندان

ادبی بولم:

7 ـ آنا فریادی (شعر) — ایلتەر
8 ـ تولقون (شعر) — سید علی

خبرلەر بولمی:

9 ـ توركستانده وضعیت (باشقارمامزغا كیلگەن یازولاردان)
10 ـ توركستان خبرلەری

«تورك يوردى» تورك اوجاقلارينىڭ فكرلەرينى تاراتوچى آيلق مجموعەدر. لاتين حرفلەريله چيقادر.

„Turk Yurdu“ Mecmuasi Ankara-Turkiye

«اودلو يورت» وە «يلديريش». استقلالچى آذرى محررلەرى تاما- نيدان استانبولدە، لاتين حرفلەريله، چيقاريلماقدا بولغان بو قيمتلى مجموعە وە غازيتانى بوتون اوقوچيلاريمزغا توصيه ايتەمز.

Istanbul: Pangalti, Şafak sok. No. 60

«پرومتە» فرانسوزچە آيلق مجموعەدر. توركستان، قافقاسيا هەم اوقراينالى آتاقلى محررلەرنىڭ اشتراكى بلەن پاريسدا چيقاريلادر. آدرەسى:

3, Rue du Sabot. Paris (6e)

«ملى يول» ايدل-اورال استقلال فكريگە خدمت ايتوچى آيلق مجموعەدر. عرب حرفلەريله چيقادر.

Redaction „Milli Yol“
Berlin-Charlottenburg
Goethestrasse 5

«أمل مجموعەسى» قريم توركلەرينىڭ استقلال فكرينى تاراتادرغان اونبش كونلك مجموعەدر. عرب حرفلەريله چيقادر. آدرەسى:

,Emel Medjmuasi“ str. Ardealului N. 3
Bazargic-Romania

«روس انقلابى» قريم توركلەرينك ملى حركتى باشلوغى جعفر سيد احمد بيكنك بو قيمتلى اثرى، تورك تيلندە روس انقلابى حقندە يازيلغان بر گنە كتابدر. روس انقلابى تاريخى بلەن تانيشماقچى بولغان هەر تورك اوچون فائدەلى بر اثردر.

بهاسى بر تورك ليراسى. بوتون استانبول كتبخانەلەريدە ساتيلادر

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

یاش توركستان

توركستان ملی استقلال مفكوره‌سینی تاراتوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929نجی ییلنك ده‌قابرندان چیقا باشلاغان	فیوراﻝ 1931	سانه 14

توركستانده‌گی سیاسی وضعیت

توركستانده‌گی سیاسی وضعیت بزگه هیچ بر زمان یاشیرین ایمه‌س ایدی. بونك اوستیگه ساویت مطبوعاتی وه یورتده‌ن آلدیغیمز خصوصی خبرله‌ر ایشنك كیتیشی وه سرعتی حقنده شبهه ایتیله‌جه‌ك هیچ بر نقطه قویمادی. بز بونسزده توركستانده‌گی «روس پروله‌تاریاتی دیكتاتوراسی»نك نیمه دیمه‌ك بولغانینی یه‌ك یاخشی بیلگه‌نیمزده‌ن، ساویت مطبوعاتینك حتی یورتده‌ن آلدیغمز خصوصی خبرله‌رنك یاردمیگه احتیاج حس ایتمه‌سده‌ن، خلقمزنك بولشه‌ویك حكمرانلغیگه قاراشینی یاكلیشماسدان تعیین ایته آلیش امكانده‌مز. روسیه‌ده بولشه‌ویكله‌ر حكومت باشیغا كیچه‌ر ایكه‌ن بز بیطرف قالغان ایدك. اوكتابر انقلابنده‌ده بزنك هیچ بر تورلو اشتراكمز بولمادی. توركستانده‌گی «انقلاب حكومتی» تشكیلاتیگه ایسه روس بولشه‌ویكله‌ری بزنی قویمادیلار. بزده او زمان، په‌ته‌رسبورغده

اوتورگەن بولشەويك مركزى حكومتينك اوز اعترافلەريگە كورە، «آواتتوريست عنصرلەر حتى خوليگانلاردەن» توزولگەن تورکستان ساويت حكومتيگە قارشو بيطرفليكدەن چيقيب كورەشكە كيچدك. مركزى ساويت حكومتى ايسە اوزينك «آواتتوريست، خوليگان» ديب آتاغان تاشكند بولشەويكلەرينك طرافيني توتدى، چونكە بو «آواتتوريست وە خوليگانلار»نك موسقوادەگى بين‌المللچى انقلاب رهبرلەرينك قولاقلاريغا ياقيشادرغان قولەسوف، توبولين، اوسپەنسكى، پەرشين (Kolesov, Tobolin, Uspenski, Perşin) كەبى اسملەرى بار ايدى. بزلەر ايسە عبيدالله، عابد جان، عبدالرحمان كەبى روس انقلابچيلارينك قولاقلاريغا بوتونلەى يات بولغان اسملەردە ايدك. بونك طبيعى نتيجەسى تورکستان ايلە بولشەويك آراسندا حقيقى كورەش وە سوغيشنك باشلانيشى ايدى.

بوندەن پەك كوڭلسز «وحشى» بر وضعيت حاصل بولدى. بوتون ملتلەرنك حق وە حقوقيني تانوب اونلەرنك روسيەدەن آيريلوب آيريم ملى دولت تشكيل ايتيشيگەچە قبول ايتكەنلكلەريني اوز بيانامەلەرندە اعلان ايتكەن روس انقلابچيلەرى بو ملتلەر حقوقيني غصب ايتەرەك حق دعواسندە بولغان خلقلەرنى قيزيل قانغا بويەى باشلاديلار. باشدا روس انقلابيني آلقيشلاغان تورکستان‌دە بو وضعيت ايچندە اوز منفعتيگە قارشو كيتە باشلاغان «انقلاب وطنيگە» قارشو چيقماق مجبوريتندە قالدى.

بر بو يەردە تورکستان ايلە روسيە آراسندا چيققان ضدينك اساس منبعنى‌دە كورسەتوب كيتە آلامز. روس بولشەويكلەرى ايش باشيغا كيلير كەن «اجتماعى انقلاب» „социальная революция“ قيليشغا قرار بيرديلەر. روسيەنك اوزندە بو اجتماعى انقلاب ايچين اورون بار ايدى. چونكە او يەردە بورژوآزى صنفى، سرمايەدارلق سيستەمى بولغانى كەبى اوزينى انقلابچى صنفى ديب تانيغان پرولەتار صنفى‌دە بار ايدى. روسيەدە هەر تورلو «اجتماعى ئەكسپەريمەنتلەر»

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

(تجربه) اوچون زمین حاضر ایدی.

تورکستانده بولسا نه بورژوآزی وه نه‌ده پروله‌تاریات بار ایدی. «داهی» له‌نین تا 1920 نچی ییلی بزنك حدیر علی اوغلی، تورار ریسقول‌له‌رده‌ن «تورکستانده کیمنی بای وه کیمنی یوقسول دهقان دیب کوریش کیره‌کلگینی» سوراغان ایدی. باشقا سوز بله‌ن ثه‌یتکه‌نده دنیا اجتماعی انقلابی رهبرینك اوزی‌ده اجتماعی انقلاب چیقارماق ایسته‌دیگی أولکه (تورکستان)ده شو انقلابگه موافق وضعیتنی تعیین ایته آلماغان ایدی. حدیر علی، تورارله‌رده له‌نین‌نك سورغوسیغا جواب بیریشده‌ن عاجز ایدیله‌ر. بونی تورار باترنك اوزی یازیب بیلدیرگه‌ندر.

بو آدمله‌ر او زمان تورکستانده أڭ یوکسه‌ك اوروﻧﻠه‌رنی اشغال ایته‌رله‌ر ایدی. اوزون ییللر کیچکه‌نده‌ن سوڭ حدیر علی اوغلی اوزینك روس بولشه‌ویکله‌ری اویونیگه آله‌ت بولماقدا ایکه‌نینی آڭلادی وه بونی آڭلاغاچ‌دا چیدی آلماسدان انتحار ایتدی.

1920 نچی ییلی له‌نین «تورکستان دهقانینك کیم ایکه‌نینی» بیلمه‌گه‌ن بولسا، مه‌نه توقوز ییل کیین 1928 نچی ییلنك أڭ سوڭیدا ایلیاوا «تورکستانده پروله‌تار دیکتاتوراسینك تورکستان پروله‌تاریسز یاشاب کیلمه‌کده بولغانینی» اعتراف ایتوب اوتوره‌در.

او حالدا بزنك یورتمزده کیچیریلمه‌کده، خلقمزنك یاشاماقدا بولغان فاجعه نیچین آڭلاشیلماسون!

عجبا بزنك کیچیرمه‌کده بولغان بو فاجعه‌لی حیاتمزنك درجه‌سینی اولچی آلادرغان انسان ذهنیتی تاپیلارمی ایکه‌ن؟ خلقمزنك اوز اوستنده‌گی ساویتله‌ر حاکمیتنی کوته‌ره آلماغانلغی وه اونده‌ن اوزینی قوتقاریش اوچون اون اوچ ییلده‌ن بیری چه‌رچه‌مه‌سده‌ن کوره‌شمه‌کده بولغانلغی وه سببله‌ری نیچین آڭلاشیلماس ایکه‌ن؟!

بز له‌نین‌نی 1920 نچی، ایلیاوانی‌ده 1928 نچی ییلده قالدیریب ثوبه‌نده یه‌گی اعترافله‌رده‌ن کیلتره‌مز:

مركزى فرقه قوميته‌سى كاتبى باومان موسقوادان توركستا-
نگه يوباريلغان. تاشكندده فعالْ فرقه اعضا لارى توپلانيشندا «شر-
قده‌گى ملى ساويت جمهوريتله‌رينكْ أڭ آلداغيلاريندان سانالغان
اوزبيكستانده» ملى قوممونيستله‌رده‌ن حاضرلانغان «كادر» (بيله‌ر-
مه‌ن خادمله‌ر) اولاراق ايكى‌گنه آدم كورسه‌تگه‌ن. اونله‌رده
اوزبيكستان فرقه‌سينك كاتبله‌رى اكمل اكرام اوغلى ايله عثمان
يوسف اوغلى ايمش.

ساويت حكومتينك 13 ييل حكمرانلغى نتيجه‌سنده توركستانكْ
أڭ آلدا سانالغان قسمى اوزبيكستانده «كوزى آچيلغان» سياسى
خادمنكْ بارى يوغى شو ايكى‌گنه كشيده‌ن عبارتمى؟ ديگه‌ن بر
سورغو اوز اوزنده‌ن كيليب چيقادر. طبيعى حاضرلانغان يه‌نه
كوبگنه آدمله‌ر بار ايدى. فقط اونله‌ر حدير اوغلى كه‌بى آرتيق
اويونچاق، په‌رده رولينى اويناماق ايسته‌مه‌يدرله‌ر. اونله‌ر آرتيق
آرقالاريغا ياشيرينغان روس بولشه‌ويكله‌رينك ايمپه‌رياليستلك سيا-
ستله‌ريگه حماللق قيليشنى ايسته‌مه‌يدرله‌ر.

بوندايلارينك بارچاسى حقنده سويله‌ب اوتورمه‌سده‌ن ايكى گنه
يه‌گى تيپله‌ر توغروسنده بر-ايكى سوز قيد ايتوب كيتمه‌كچى
بولامز. بونله‌رده باتو وه منان رامز ديگه‌ن كيچه‌نك آتاقلى قوممو-
نيستله‌ريدر. بو آدمله‌ر حاضرلانمش آتاقلى قوممونيستله‌رده‌ن
ايديله‌ر. منان رامز مونده‌ن 5-6 ييل آولْ آفغانستان بله‌ن بولغان
مذاكره‌له‌رده ساويت حكومتينى تمثيل ايتكه‌ن آگه‌نتدر. اوزون‌زمان
معارف قوميسارى بولغان منان رامزنى «حاضرلقسز» آدم ديب ئه‌يتش
بولماغانى كه‌بى قيزيل موسقوا عالى مكتبينك محصولى، ييلله‌رده‌ن
بيرى فرقه نشرياتى دائره‌سنده ايشله‌ب كيلگه‌ن باتونى‌ده «بيله‌رمه‌ن
خادمله‌ر»ده‌ن ساناماسلق توغرى ايمه‌س.

اگر بولشه‌ويك خبرله‌ريگه اينانيش ممكن ايسه، مه‌نه بو آدمله‌ر
«اوزبيكستانى ساويتله‌ر روسيه‌سنده‌ن آيروب ملى مستقل بورژوآ

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

دولتی قوروشنی» اوزلەریگە غایە ایتوب آلغان، روس انقلابیگە تیسکەری بر اویوشمەنڭ باشندا ایمشلەر.

بز بو بولشەویك مطبوعاتی خبریگە یەكدە ایناناماق ایستەمەسەك هەم «اوت بولماغان یردەن توتون چیقماس» دیگەندیك هەر حالدا بر نەرسە بارلغندا شبهە یوقدر. بز بو منان وە باتولەر تامانندان ادارە ایتیلمەكدە بولغان ملی تشكیلاتنڭ پروغرامی حقندە قطعی بر نەرسە سویلەش امكاننده ایمەسمز. حتی حقیقتدە بوندای بر تشكیلاتنڭ بولوب بولماغانلیغینی‌دە كیسكین سویلی آلمایمز. فقط آشكار بولغان بر نەرسە بولسا اودە منان وە باتولەرنڭ آرتیق جانلی قوغورچاق رولینی اویناشدان بویون تارتقانلاریدر. اونلەر اوزلەرینڭ توركستانلی اسملەری آرقاسندا روس ایمپەریالیزمینڭ یاشیرینماسیغا آرتیق چیدی آلمادیلار.

ایمدی اونلەردە عبدالله، منور قاری، سید ناصر، میر یعقوب، خلیل وە باشقالار كەبی میڭلەرچە توركستاننڭ ملی منفعتیگە صداقتدەن باشقا گناهی بولماغان تازە وجدانلی توركستانلیلەرنی چوروتمەكدە بولغان بولشەویك زیندانلەریگە آتیلدیلار. چونكە‌بونلەردە آولگیلەر كەبی بولشەویك روسلەرنڭ اوز خلقلەرینی آلداب ایزیشیگە مانع بولادرغان كورونديلەر.

ایمدی یالغوز روحاً قول بولغانلارنڭ گنە یوزەدە قالا آلادرغان دوری كیلدی. بونداى تیپلەرنڭ اڭ یاخشی مثالی فیض‌الله خواجەدر. بو آدم بیر اصلاحاتیگە قارشو اعتراض ایتمەكچی بولوب كوردی. خاتونلەرنڭ پەرەنجی تاشلاشلاریغا قارشو تورمەكچی بولدی. اونی فرقە قونفرەلەرندە آچیق آچیغیغا سوكدیلەر. فقط فیض‌الله خواجەنڭ ایكی صفتی اونی بولشەویك جزاسندەن ساقلاب كیلمەكدەدر. برنچی، او امثالسز درجەدە روحاً اسیردر. ایكنچی، خلق قارشوسندا اونڭ هیچ بر اعتباری یوقدر. بولشەویكلەر ایسە، اعتباری بولغان آدملەردەن قورقادرلار وە اونلەرنی بر طرف

ایتمه کچی بولادرلار.

منان رامز وه باتونك قاماقغا آلینیشلاری تورکستانده روس بولشه‌ویزمینك افلاسینی کورسه‌ته‌دور. کوتوب توره‌یلوك. به‌لکی اکمل نك‌ده موسقوا ایمپه‌ریالیزمیگه قارشو پروته‌ست تاوشینی ایشتیب قالارمز. یاخود بو قابلیتلی تورکستان ییگیتی اوز خلقیگه خیانتده‌ن باشقا بر نه‌رسه بولماغان ایمدیگی رولنده دوام ایته‌رمی ایکه‌ن؟

اکمل ایمدی نوبت سه‌نیگدر!

*

شاه اسلام شاه احمد بیك

(دوستلق وظیفه‌سی)

مجموعه‌مزنك اوتکه‌ن ساندا کتیریلگه‌ن برنچی تورکستان ملی حکومه‌تی اعضاله‌ری سیراسنداان، تصحیح چاغی بختسز بر تصادف نتیجه‌سنده، شاه اسلام شاه احمد بیکنك اسمی توشوب قالغان. بو کوڭلسز بویوك یاڭلیشلقنی بوراده توزه‌تیب کیتمه کچیمز.

شاه احمد بیك روس «خلقچی سوسیالیست فرقه‌سی» اعضاله‌رنده‌ن بولوب، تورکستان ملی حرکتیگه 1917 نچی ییلغی انقلابده‌ن بر آز ایلگه‌ری قاتناشا باشلاغان ایدی؛ 1917 نچی ییلی آپریل آیندا تاشکندده تویلانغان برنچی تورکستان و لایت قورولتایی تامانیدان تأسیس ایتلگه‌ن «تورکستان ولایت ملی شوراسی»نیڭ رئیس اورونباساری شو شاه احمد بیك ایدی. ملی شورا ایله روس انقلابچی تشکیلاتله‌ری آراسنداغی هه‌ر تورلی علاقه‌له‌رده شاه احمد بیك، شورا تاماننداان «رسمی ناطق» صفتیله سویله‌ر ایدی. بز هه‌ر تورلی مسئله‌له‌رگه عائد کاغازلاریمزنی‌ده حقوق قاعده‌له‌ریگه یاقیندان تانیش، کوچلی قلم وه اوتکور تیل ایگه‌سی بولغان شو دعوا وکیلی شاه احمد بیکگه تابشیرار ایدك.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

خوقند قورولتایی ناماندان تورکستان ملی موقت حکومتی تأسیس ایتلگەن زمان شاه احمد بیك مالیه ناظری وە حکومت رئیسی اورونباساری اولاراق سایلانغان ایدی. حکومتنك، مالیه ناظری شاه احمد بیك پروژەسی بویونچا، اوتوز میلیون سوملق «قیسقا مدتلی دولت استقراضی» چیقارماق اوچون ایشکه کیریشکەنینی تاشکندەگی روس بولشەویکلەری، کوزمینناملی بریسینك قلمیله:

«خوقنددەگی مختاریت حکومتی بر «اویونچاق» ایمەس. شاه احمد، عبیدالله خواجه وە چوقای‌لارنك «تورکستان دولت استقراضی» چیقارماق اوچون قیلماقدا بولغان حرکتلەری، بونلەرنك یالغوز روس عسکر وە ایشچیلەری حکومتیگەگنه ایمەس، عموماً روسیه حاکمیتیگه قارشو کوتەریلمەکدە بولغان تورکستان ملی بورژواسینك تأریخی دوشمانلیغی» صورتنده قارشو آلغانلار ایدی....

1918 نچی ییلی 12 فیبرالده خوقند قلعەسی ایچنده قالغان شاه احمد بیك بولشەویکلەر تاماندان توتولگەن وە قاماقغا آلینغان ایدی. شو وقتدەن تا مای آییغاچا بولشەویکلەرنك قارانغو، وحشی حبسخانەسنده تورلی عذابلەر ایچنده قالغان شاه احمدبیك خستەخانەگه کیریب یاتماق مجبوریتنده قالمشدی. شاه احمدبیك 1918 یبلی مای آیندا آزاد ایتلگەن بولسا هەم خستەلغندان هیچ بر ایشکه قاتناشا آلمادی. 1920 نچی یبلی هندستانگه قاچیب، اورادە هەم خستەخانەدە یاتیب کوب قینالیب قالدی. آخردە مەن هندستان حکومتیگه مراجعت ایتدم. شاه احمد بیك ولادیواستوك شهرندەگی قارینداشلاری یانیغا یوباریلغان ایدی. شاه احمد بیکنك هندستان خسته خانەسندەن یازغان مکتوب وە راپورلەری (بو یازولارنك هەممەسی مەنك قولیمدادر) بو قیمتلی یورتچی توغانیمزنك هەر کشینی آچینترارلق درجەدە آغیر حالدا قالدیغینی کورسەتمەکدەدر. 1922 نچی یبلی پاریسدا شاه احمد بیکنك بر توغما

قارینداشیڭدان اونڭ یه‌نه‌ده آغیر وضعیتده ایکه‌نلگینی ایشیتکه‌ن ایدیم. اونده‌ن بری شاه احمد بیك حقنده هیچ بر خبر یوق: تیریکمی ، ساغلام یاشاماقدامی ، هیچ بیلمه‌یمز.

دوستوم شاه اسلام بیك!

تیریك بولساڭ ، سه‌نڭ بله‌ن آزاد وه مستقل تورکستانده کولوب-اویناب کوروشمه‌کنی تقدیر نصیب ایتسین!

قضاءً أولوب کیتسه‌ڭ ، یاتقان یێرڭ یومشاق بولسون!

تورکستان ملتچی وه یورتچیله‌ری شاه اسلام شاه احمد بیك که‌بی تورکستانڭ آزادلغی اوچون اوزینی قوربان ایتکه‌ن بر کشینی هیچ وقت اونوتمه‌سینله‌ر.

مچ.

*

ایکی معروضه حقنده

ساویت روسیه‌سنده‌گی وقوعات پاریسده‌گی روس مهاجرله‌ری محیطنده علاقه اویاتردی. بوتون سیاسی غروپله‌ر بو مسئله تیوه‌ره‌گیده تورلو معروضه‌له‌ر اوقوب ، مناقشه‌له‌ر قیلیب آلدیلار. بز شو یێرده روس سیاسیونله‌رنده‌ن أڭ معروف بولغان ایکی کشینڭ معروضه‌له‌ری اوستنده بر آز تورمه‌کچی بولامز.

1) که‌ره‌نسکی‌نڭ «تاکت اوزگه‌رتیش» „Перемена тактики" دیگه‌ن موضوعده‌گی معروضه‌سی په‌ڭ گورولتولی مناقشه‌له‌رگه سبب بولدی. «سوسیالیست ره‌وولوسیونه‌ر» فرقه‌سیگه منسوب ، سابق روسیه وقتلی حکومتی باشلوغی که‌ره‌نسکی ایسکیده‌ن اوز سیاسی یولینی نظری جهتده‌ن خطاسز کوریشنی سیوه‌ر وه شو نقطهٔ نظرده‌ن اوز خلقی اوچون استقلالیت ایسته‌گه‌ن غیر روس ملتچیله‌رنی عیبله‌شنی اوزیگه پرینسیب قیلیب آلغان ایدی. بو کشی اوزینڭ یه‌گی سیاسی یولینی «اصغری پروغرام ، اعظمی ایش»

ئەۋلاد گۈزۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

دیگه‌ن بسیط بر فورمولٔ حالندا اورتاغا آتادر. که‌ره‌نسکی یه‌گی خط حرکتینی آچیق وه آیدین قیلوب آگلاتا آلیش اوچون شونداى دیدر: «بولشه‌ویکله‌ر بله‌ن کوره‌شده وسائطنی، نظری خطاسزلغندان زیاده ایشده معقولگینی نظرده توتوب، سایلاش کیره‌ك.» («دنی» "Дни" نڭ 118 نومروسیگه باقیلسین).

بز که‌ره‌نسکی‌ده‌ن سیاسی درس آلیش فکرنده ایمه‌سمز. بونڭله‌ده بو ده‌موقرات، سوسیالیست که‌ره‌نسکی‌نڭ اوز سیاسی ئه‌مه‌لیگه تیزراق ایریشه بیلمه‌ك مقصدیله بولشه‌ویکله‌رگه قارشو کوره‌ش اوچون اویله‌گه‌ن مه‌تودینڭ، چارلق روسیه‌سی تاماندان استیلا ایتیلیب حالاده روسیه‌ده ایزیلیب یاتقان خلقله‌رنڭ قورتولوش حرکتله‌رنده فائده‌له‌نیش اوچون لازم بر مه‌تود ایکه‌نلگینی کوز-ده‌ن هیچ بر قاچرماسلق کیره‌ك.

بز شونی‌ده آیروچا قید ایتیب کیته‌یلیك، که ملی قورتولوش کوره‌شی نقطهٔ نظرنده‌ن حاکم ملتنڭ حکومتی باشندا کیمنڭ او-تورگه‌ن بولیشی هیچ بر اهمیتنی حائز ایمه‌س. بزنڭ وضعیتمز اوچون حکومت باشندا ستالین‌نڭمی، که‌ره‌نسکی‌نڭمی، وه یا باشقا بریسینڭمی اوتورگه‌ن بولیشیندا فرق یوقدر.

که‌ره‌نسکی‌نڭ ذهننده «ثابت فکر» حالیغا کیلگه‌ن بر تلقینی بار، که اونی بز بر روس سوسیالیستی وه انقلاب دوری روسیه‌سینڭ اڭ معروف بر سیاسی شخصیتی تاماندان هدیه ایتلگه‌ن «مقدس ملی خودبینلك (ئه‌گوئیزم)» دیب آیریچا قید ایتمه‌ك ایسته‌یمز. اوشبو «مقدس ملی خودبینلك» آرقاسیدا آله‌کساندر فه‌دوروویچ که‌ره-نسکی افندی «بزنڭ (روسیه‌نڭ) بختیمزگه، روسیه‌گه اڭ خوفلی ضربه بیره بیله‌درگه‌ن دیب تانیلغان لهستان شو کونله‌رده اویوشوب کوچینی یوقاتماقدادر» دیب سیوینمه‌کده‌در. («دنی» 113 نومرو) توغروسینی ئه‌یتکه‌نده بولشه‌ویکله‌رنڭ «روسیه‌گه قارشو لهستان تاماندان بر هجوم خوفی بار» دیگه‌ن لاف سوزله‌ریگه روس سیا-

سیونله‌ری ایچنده کەرەنسکیدەن باشقا اینانادرغان کشی یوقدر.

کەرەنسکی‌نك ئەیتکەنلەری توغری بولغان تقدیردە ، بز اونك لهستان حقنده سویله‌دیکله‌رنده‌ن قاندای بر «اورنه‌ك» آلاجاقمز؟

اوز یورت وه خلقله‌رینك ملی قورتولوشینی تیله‌گەن ملتچیله‌ر نك‌ده ملی منفعتله‌ری نقطۀ نظرنده‌ن روسیه‌نك اویوشوب قالماسندان سه‌ویتیشله‌رینی ، سوسیالیست کەرەنسکی‌ده عیبگه قویماس دیب امید قیلامز.

بوکونکی روسیه‌نك ملی بارلیغیمز اوچون بیرمه‌کده بولغان ضربه وه قورقوسی ، لهستانك ایسته‌ر ستالین ، ایسته‌ر کەرەنسکی روسیه‌سیگه بیره آلادرغان قورقو وه ضربه‌سیله اولچولمایتورغان بر فلاکتدر. کەرەنسکی وه ستالین‌نك قورقولاری بوکون بر خیالده‌نگنه عبارتدر. بزنك خلقمز بولسا بو آغیرلق وه تهلکه‌لی یوکنی اوموزنده تاشیماقدا ، کوچسز بولغانی حالدا بیلله‌رده‌نبیری قان توکوب کوره‌شمه‌کده‌در.

مه‌نه بز سوسیالیست کەرەنسکی‌نك ملی قورتولوش کوره‌شیمزده په‌ك یاخشی ایشکه یارایدرغان سیاسی وصیتینی خلاصه‌ایته‌مز:

I — اصغری پروغرام اعظمی ایش.

II — وسائطنی نظری خطاسزلغندان زیاده ایش نقطۀ نظرنده‌ن معقوللگی‌گه کوره سایلاش کیره‌ك.

III — بزنك ملی آزادلیغمز دوشمانی سانالغان دولتنك اویوشوب قالیشینی تیله‌یمز وه بوگا سیوینه‌مز.

کەرەنسکی‌نك سوسیالیست ، ده‌موقرات بولغاندا شبهه ایتمه‌گەن روس سوسیالیست اورتاقلاری ، ملی قورتولوش حرکتمزده کەرەنسکی‌نك توصیه ایتدیکی کوره‌ش مه‌تودینی قبول وه تطبیق ایتمه‌ك ایسته‌گه‌نیمز اوچون بزنی عیبله‌مه‌سله‌ر دیب امید ایته‌مز.

یوقسه بزم حقمزده ایسکی روماليلارنك

„Quod licet Jovis, non licet bovis“

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

دیگه‌ن، تورکستانچه ئه‌یتکه‌نده: «اولوغقا اوناغان قاراغا قابولْ بولماس» دستوری تطبیق ایتیله‌درمی؟

2 — ایکنچیسی‌ده پ. ن. میلیوقوفنكْ «ساویتله‌ر روسیه‌سنده‌گی وقوعات وه احتماللر» „Факты и переспективы в СССР‟ دیگه‌ن موضوعده‌گی معروضه‌سیدر. میلیوقوف بوکونگی وضعیتده‌ن نتیجه چیقارماق اوچون شاشمایدر. او که‌ره‌نسکی‌گه اوخشاب اوزی شاشوب، باشقالارنی‌دا آشیقتیریب یورمه‌ك ایسته‌مه‌یدر. میلیوقوف که‌ره‌نسکی‌نكْ «اصغری پروغرام اعظمی ایش دیگه‌ن پروغرامینی‌دا معقولْ تاپمایدر. میلیوقوف اوچون بو نظریه‌نی قبولْ ایتمه‌ك اوزون‌گنه چیككه‌ن سیاسی حیاتینی صرف ایتدیکی ده‌موقراسی پره‌نسیپله‌رنده‌ن واز کیچمه‌ك دیمه‌ك ایدی.

که‌ره‌نسکی‌نكْ تلقین ایتدیگی «اصغری پروغرام وه اعظمی ایش» شعاری حربی دیکتاتورلق بولسادا بولشه‌ویكله‌رنكْ یریگه کیله‌درگه‌ن هه‌ر بر حکومتنی صداقت بله‌ن قبولْ ایتش دیمه‌کدر. دیمه‌ك که‌ره‌نسکی فرانسز سوسیالیست فرقه لیده‌ری له‌ئون بلومنكْ تعبیرنچه «قانونچیلقنی تعطیل» ایته‌درگه‌ن بر حکومتنی‌ده تانیماقچی وه تانیتدیرماقچی‌در. میلیوقوف ایسه بوندای اوزاق کیتشینی ایسته‌مه‌یدر. بزچه میلیوقوف حاضرگی وضعیتنی تحلیل ایته‌ره‌ك کیله‌جه‌کنك حکومت مسئله‌سیگه کیلگه‌نده توروب قالادر.

میلیوقوفنك تحلیلنده کوب‌گنه مراق ایته‌رلكْ فکرله‌ر بار.

ساویت روسیه‌سینك بوکونگی وضعیت وه حادثاتنده میلیوقوف نیمه کوره‌در؟ بز بو یرده مسئله‌نكْ یالغوز بزنی قیزیقتیرا تورغان قسمنده‌ن‌گنه بحث ایتمه‌کچی بولامز.

مه‌نه میلیوقوفنكْ بو حقده‌گی اوز سوزله‌ری:

«حالْ حاضرده روسیه‌ده انقلاب ایمه‌س، توغریراق ئه‌یتکه‌نده اطرافده‌گی (غیر روس) أولکه وه خلقله‌رنكْ عصیان حرکتله‌ریگه شاهد بولماقدامز. بز بونی کوبده‌ن سیزگه‌ن بولساق‌دا بوکون بو

حالنی ایستەمەس ایدیك. بز بوکون ایضاحاتکە کیریشمەك ایستە-
مەدیگمز سببلەردەن بو اطرافداگی عصیان حرکتلەریگە مرکزدە
باشلاناجاق انقلاب حرکتینی ترجیح ایتمەکدەمز» («پوسلەدنیە
نووستی» „Последние Новости“نك 30 نچی نومروسندە).

هەر نەرسەدەن آول؛ «بز اطرافدەگی عصیانلار بلەن مرکزدە
چیقادرغان انقلاب حرکتینك قارشو قارشوغا، بر استقامتدە، کیتمە-
کدە بولغانینی کورەمز.

«اطراف اولکەلەر» بالخاصە تورکستاندەگی «عصیان حر-
کتلەرندەن» بز هەم سویلەیمز. فقط بز خلقمزنك ساویت حکومتیگە
یات حکومتلەرنك بری، روس پرولەتاری دیکتاتوراسی دیب
قارایدرغان نظرینی بیلیب ئەیتەمیز. بو ساویت حکومتینك خلقمز
اوستندە روس پرولەتاریاسی دیکتاتوراسی بولغانلغی فکرینی بز
اویلەب چیقارمادق. روس بولشەویکلەرینك اوزلەری تورکستاندە
ساویت حکومتینی شوندای قلیب وجودگە چیقاردیلار وە شو
حالندە دوام ایتوب تورەدر. شالوا ئەلیاوانك ساویت اتفاقی مرکز
قومیتەسینك IV سەسیەسندە مەنیملە مناقشە ایتمەك نیتی بلەن سویلە-
گەن نطقینی اوقوب کورینگ. ئەلیاوا عینیلە شونلەرنی سویلەدی:
«اوزبیکستان حکومتی پرولەتارسز پاشایدر. پرولەتار صنفی
اوزبیکستاندە آگلاشیلمایدرغان بر نەرسەدر». بونك اوستیگە مجمو-
عەمزنك اوتکەن نومرندە نشر ایتیلگەن اوزبیکستان قومونیست
فرقەسی کاتبی اکمل اکرام اوغلینك نطقینیدە علاوە ایتنگ. عینی
فکرنی مرکزی فرقە قومیتەسی کاتبی باومان‌نك نطقندە هەم کو-
رەسز. (تاشکنددە چیقادرغان «پراودا ووستوکا» غازیتاسنك 30
نچی نویابر نومرندە).

یرلی یوقسول وە موشتومزوردەن قانچا کوزی آچیلغان فرقە
ایشچیسی حاضرلانمش دیگەن سؤالگە او کشی، اوزبیکستان فرقە-
سینك ایکی کاتبی اکمل اکرام وە عثمان یوسفدەن باشقا بر

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

آدمده کورسه‌ته آلمایدرغانینی سویله‌یدر.

ایچکی روسیه‌ده ساویت حکومتیگه قارشو نه بر قوزغالش وه نه‌ده بر انقلاب حرکتی بولماغانلیغی، خلقمزنك ساویت حکومتینی روس حکومتله‌رینك بر شکلی، روس پروله‌تاری حکمرانلغی دیگه‌ن قناعتینی تأکید ایته‌درگه‌ن قوتلی بر دلیلدر.

پ. ن. میلیوقوف مرکزده‌ن باشلانغان انقلاب حرکتینی اطرافده چیقغان عصیان حرکتله‌ریگه ترجیح ایته‌در. میلیوقوفنك بو حکمی اونك بولشه‌ویکله‌رگه قارشو عمومی کوره‌ش پلانیگه باغلانغانلغندان کیلیب چیقادر. میلیوقوف ساویت ده‌سپوتیزمینی ییقیتشنی، ایسکی چارلق طرفنده‌ن استیلا ایتیلیب حالاده ایزیلیب کیلمه‌کده بولغان أولکه‌له‌رده‌ن بر ترناق قدر ییرنك هه‌م آیریلیب کیتمه‌سلگی تقدیرده‌گنه، ایسته‌یدر.

روس مرکزنده انقلاب کوته‌ریلمه‌سده‌ن بورون غیر روس أولکه‌له‌رده چیقیب یاتقان قوزغالیشلار بو أولکه‌له‌رنك روسیه‌ده‌ن آیریلیب کیتش احتماللارینی قوتله‌ندیره‌درغان بر کورینیشدر. طبیعی میلیوقوف بونی هیچ کورمه‌کده ایسته‌مه‌یدر. او بونده‌ن جوده کوب قورقادر. کیله‌جه‌ك روسیه‌نك فه‌ده‌راتیف اساسده قورولغان بر مملکت بولیشینی ایسته‌گه‌ن میلیوقوف بو فه‌ده‌راسیونی یوقاریدان، حاکم ملت تاماندان بخش ایتیلگه‌ن بر فه‌ده‌راسیون حالنده توشونه‌در. میلیوقوف حقلی اولاراق، روسیه‌ده‌ن بر کره آیریلیب کیتگه‌ن أولکه‌له‌رده‌ن هیچ بریسنك اوز ایسته‌گی بله‌ن روسیه ایله فه‌ده‌راتیف اساسده بولسا هه‌م برگه یاشاشغا راضی بولماس، دیگه‌ن خوفده‌در.

یوقاریدان بخش ایتیلگه‌ن فه‌ده‌راسیون وقتیله کورولگه‌ن، میلیوقوفنك اوزی طرفنده‌ن «یالغان مشروطیت» دیب آتالغان چار نیقولاینك یوقاریدان بیریلگه‌ن مشروطیتنده‌ن فرقسز بولمایدیمی؟

برچه یالغان فه‌ده‌راسیونده یالغان مشروطیت که‌بی یاراماس،

چوروك ميوه گه بيرددر.

بز شوراده روسيه نك ، غير روس ملتله رنك يوره گيني اوزيگه تارتارلق هيچ بر خاصيت ، معنوى ، اخلاقى قوتگه ايگه بولماغانليغنى ده علاوه ايتمه زسه ك فكريمزنى تولوق أفاده ايتمه گه ن بولامز. روسيه بو خلقله رنى فه ده راسيون حالندا بولسادا، اوزى بله ن برگه ياشاشقا قانيقترارلق بر معنوى جاذبه قوتيگه ايگه ايمه س.

نتيجه ده ميليوقوف اوچون آچى تويوله درگه ن شوحال توغادر:

عصيان بايراغى كوته رگه ن ، آيا قلانغان أولكه ده خلقله ر نهايت اوز ايركله رينى قازاناجاقلار. طبيعى بو قوزتولش أولكه له ر بله ن روسيه آراسندا هه ر ايكى تامان اوچون ده قبول ايتيله رلك دوست قومشو مناسباتى تأسس ايده جه ك. ياخود كله جه ك روسيه ده ايسكى روما قيصرله رينك «ايسته سه له ر نفرت ايتسينله ر ، فقط اطاعت ايتسينله ر» ديگه ن فورموللە رينى قبول ايته ر وه اوڭا كوره حركت قيلار.

او زمان طبيعى بوكونگى قوزغالان عصيانلاردا دها شدتلى صورتده دوام ايده جه ك. بزچه مه نه بو آندا كه ره نسكى نك «كوره ش مه تودى» بو أولكه له رده عمومى تقدير بله ن استفاده ايتيله جه كدر.

چوقاى اوغلى مصطفى

*

روس استيلاسى

(تأريخى كوروشله ر)

I ـ طبيعت كونه شى كه بى مدنيت قوياشى دا شارقدان توغمشدر. توركستان توركله رنك بيشيگى ، مدنيتنك اوجاغى اولمشدر. بابالاريمزنك توركستانده ، اسلاميتده ن بوروون وه كيين ، ياراتقان مدنيتله رى يورتيمزنى دنياگه تانيتمشدر. توركستان بر وقتله ر مدنيت مركزى اولماقلا برابر دنيانك أڭ كوچلى وه بويوك تورك دولتينك

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

سیاسی مرکزی‌ده اولمشدر. یورتیمز وه خلقیمز تأریخده مهم وه
شرفلی بر یبر توتکه‌نلگیده‌ن بوتون مدنی أولکه‌له‌رده تورکستانی
تیکشیریش اوچون هه‌ر تورلو علمی اویوشمه هه‌م اینستیتوتله‌ر
توزولمشدر...

بر وقتله‌ر ابن سینا، فارابی، تیمور، اولوغبیك، نوائی...
که‌بی دنیا چاماسندا مشهور عالم، فیلوسوف، شاعر وه دولت
کشیله‌ری یتوشترگه‌ن تورکستان زمان اوتکه‌ن ساری زوالگه
اوچره‌یدر. آتوریله‌ر، مصرلیله‌ر وه رومالیلار پارلاق بر یوکسه‌-
لیشده‌ن سوڭ یاواش یاواش زوالگه اوچره‌گه‌ن وه نهایت قولا-
غانلار ایدی. عینی حال بزنڭده باشیمزغا کیلگه‌ندر. دنیانڭ أڭ
بویوك دولتینی قورغان وه قوشنیلاریغا مدنیت تاشیغان بابالاریمز،
وظیفه‌نڭ آغیرلیغندان، سیکین-سیکین چارچاشغا وه مودره‌شکه
باشلایدرلار.

کوچلی بر مرکزده‌ن (سمرقندده‌ن) ماهرانه اداره ایتلگه‌ن
بویوك تورك دولتی اوز بانیسینی وه اولوغ رهبرینی یوقاتادر
(19. III. 1405). بویوك مملکت باشلوقسز قالادر. سیاستچه پیشمه-
گه‌ن اوغوللاری آتادان قالغان «میراث»نی، آوروپا مملکتله‌رنده
بولغانی که‌بی، تالاشیشغا باشلاغاچ بوتون اولکه‌ده بحران یوز
بیره‌در. بو آکا-اوکه‌له‌ر آراسنداگی تارتیشمالار توقونشمالارغا
ئه‌یله‌نیب کیته‌در. بو ایشله‌رنڭ نتیجه‌سنده بویوك دولت ییقیلادر.
اولوغ تورکستان پارچالانوب ساناقسز خانلقلارغا بولونادر...

خانلار ایسه اوگه‌ی قارداشلار که‌بی اوز آرالارندا هیچبر
کیلیشه آلمایدرلار. کیچیك وه اساسسز بر مسئله اوستیده بربرله‌ری
بله‌ن ایکی دوشمان دولتدیك اوروشه‌درله‌ر. بونده‌ی یاراماس
حادثه‌له‌ر، قارداشچاسیغا کیچینه‌مه‌سلك وه بوش یرگه قارداش قانی
توکوشلك، یورتیمز هه‌م خلقیمز باشیغا که‌ته فلاکتله‌ر کیلتره‌در.
بایاقیش ایلیمز او فلاکتله‌رنڭ قایغوسینی بوکون هه‌م تارتماقدادر...

II — توركستانىنك، خانلار آراسنداكى بيرليكسزلك وه نفاقلەردەن اورتاغا كيليب چيققان، سياسى بحراندەن فائدەلەنمەكچى بولغانلارنىك باشندا روسيە تورەدر. بو أولكەنىك بايليغى، اقتصادى وه حربى موقعى كيلگەيمەكچى بولغان روسيە اوچون پەك مهم‌ايدى. اونكچون روسيە توركستانگە قاتتغ كوز تيككەن ايدى. بيردە روسلەر توركستاننى استيلا ايتسەلەر، روسيە اوچون هندستانگە تامان يول آچيلاجاقدى... شونگە اوخشاش گوزەل اميدلەر روسيەنى توركستاننى استيلا ايتشگە سوروكلەيدر. پەتەرسبورغدە حكومت باشندا اوتورگەنلەر ايشگە باشلايدرلار. روسيە تيليمز وه عادتمزنى بيلگەن او زمانگى «آغابيكوفلەرينى» صاتوچى صفتيلە توركستانگە يوباروب، بو جاسوسلەرى آرقالى خانلار آراسنداكى ساووق مناسباتنى وه باشقا هەر تورلو سرلەرنى اورگەنيشگە موفق بولادر. روسلەر پەيتنى قاچيرماسدان يورتيمزگە باسقين قيلادرلار.

آونچە مكمل حاضرلق كورگەن بو روس اوردولەرينك توسەتدەن قيلغان باسقينلارىغا توركستانليلەر ايركەكچە مقاومت كورسەتمشلەر وه قورالسز بولسالاردا روس اوردولەرينى دفعەلەرچە پريشان ايتمشلەردر. فقط خانلار آراسنداكى نفاقلەر يوزندەن نتيجەدە روسلەر غالب كيلمشلەردر.

روسلەرنىك توركستاننى استيلا ايتەركەن قيلغان مدهش قيرغينلارينى، ياغمالارينى وه هەر تورلو حيوانچە قيناشلارينى يازوب بتيريش كوب قيين... روسلەر بو وحشى حركتلەرينك يوزەگە چيقماسلغى اوچون مينگ تورلو تدبيرلەر كورمشلەردر. مثلا هيچ بر ئەجنەبينى توركستانگە قويمامشلاردر. بونيگلەدە بو روس مظالمى سيزيلمشدر. «ماغمان» نامندا آمريقالى بر غازيتاچى 1873 نچى يلدە، روسلەرنىك خيوەنى ضبطندە، ياشيرينغنا روس اوردوسيگە قوشولوب بوتون وقوعاتنى اوز كوزى ايلە كوروشكە موفق بولمشدر. بو غازتاچى كورديگى وقوعاتنى، روسلەرنىك چيكسز

ئەۋلاد گۈزۈپپسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ظلم وه وحشیلکله‌رینی آمریقاغا قایتغاندا «خیوه سیاحتنامه‌سی وه تأریخی» دیگه‌ن اثرنده تولوق صورتده یازمشدر. (1)

درویش قیافتده تورکستانده سیاحت ایتکه‌ن ماجار مستشرقی وه بوداپه‌ست دارالفنونی پروفه‌سوری وامبه‌ری «Vambery» نـك اثرله‌رنده‌ده تورکستاننك روسله‌ر استیلا ایتدیگی دورگه عائد قیمتلی معلوماتلار باردر.

کوب تأریخچیله‌رده روس عسکرله‌رینك تورکستانلیله‌رگه هجوم ایتدکله‌ری وقت خاتون، ایرکه‌ك، حتی بر یاشنداگی بالا‌لارنی مرحمتسزچه که‌سدیکله‌رینی، هه‌ر تورلو جنایت وه جاناوارلقنی بول بول قیلغانلقلارینی، روسله‌رده مرحمت، انسانیت تویغوسینك بولماغانینی وه روسله‌رنك اوزله‌رنده‌ن غیری بوتون ملتله‌رنی حشرات نوعنده‌ن سانادیقلارینی یازمشلاردر.

مدنیتچه اوزله‌رینی یوکسه‌ك دیب اویله‌گه‌ن روسله‌ر تورکستانی استیلا ایتکه‌نده، بو أولکه‌ده ساناقسز علم اوجاقلاری، محتشم وه زینه‌تلی سرایله‌ر، مکمل آریقلار (یه‌سه‌مه قانالّلار) کوروب شاشوب قالغانلار. روسله‌ر استیلا چاغی یالغوز خیوه‌ده 30 جامع وه 20 مدرسه کورگه‌نله‌ر. بونله‌ر ایچنده پهلوان آتا جامعی أڭ مشهوری ایدی. قبه‌سینك اوستنده‌گی بایراق یالدیزلی آی ییلدیز، قبه‌نك ایچی بوتون چینی وه په‌ك گوزه‌ل ایدی.

روسله‌ر تورکستانی بوتونله‌ی استیلا ایتوب أولکه‌گه آغا بولغاندان سوڭرادا مظالم وه یاغمانی توختاتماغانلار. تورکستاننك بوتون تأریخی اثرله‌رینی ییقیتیب یوقاتیشقا، قولاتیب قوروتوشغا کیریشکه‌نله‌ر. تورکستان أوچون ترقی وه یوکسه‌لیش امکانیتی

---

(1) «تاغمان» نك بو اثرینی 1292 هجری ییلنده تورکیه‌لی بحریه قول آغالارندان احمد بیك انگلیزچه‌ده‌ن تورکچه‌گه ترجمه ایتمشدر. مترجم احمد بیك تورکستان احوالندان بحث ایته‌رکه‌ن (صحیفه 155 ده): «تورکله‌ر هه‌پ نفاقله‌ری یوزنده‌ن روس بویوندوروغی آلتینه کیردیله‌ر. آرتق بیرله‌شسینله‌ر، بیرله‌شیرله‌رسه روسله‌ری یورتله‌رنده‌ن دفع ایده‌رله‌ر» دیمدر.

بولغان بوتون يوللارنى باغلاب قويغانلار.

روس ادارەسينىڭ «نعمتى» آرقاسىدا بر وقتلەر گوللەگەن توركستان قيسقا زمان ايچندە خرابەزارگە ئەيلەنتريلدى. بوتون توركستاننى جهالت اويقوسى باسدى... ياش توركستانلى

*

سورگون يېرى «سولوفكى»دە توركستان مجاهدلەرى (١)

(آذربايجانلى قارداشلاريمزدان آغا اوغلى بيك، بوندەن بر مدت ايلگەرى بولشەويكلەرنڭ مظلوم ملتلەرنڭ يورتچى وە مليتپرور كشيلەرى بلەن باشقا آغير محكوملەرينى سورگون ايتديكلەرى بوزلو شمال دڭزندەگى «سولوفكى» آطەسندەن قاچماقغا موفق بولمش وە استانبولگە كيلگەندەن سوڭرا مفصل خاطرەلارينى «ييلديريش» غازيتاسندا نشر ايتمشدى. سولوفكينڭ بوزلو وە ساوق محيطيگە چيدى آلماغان وە تورلو تورك أولكەلەرندەن سورگون ايتلگەن اون ميڭلەرچە توغانلاريمز بو أولوم ديارندە محو بولوب كيتمەكدەدرلەر. توركستاننڭ اورتا وە قوراق محيطيگە، آذربايجاننڭ ايليق هواسيگە وە قيريم، ايديل-اورال اقليميگە اورگەنگەن بو باياقيش تورك سوز گونلەرينڭ قايغولى وضعيتلەرى سوڭ درجەدە فجيعەدر. قارداشيمز آغا اوغلى بيكنڭ خاطرەلارندان، سولوفكىدە يورەكلەر سيزلەتيچى وضعيتدە ياشايان ميڭلەرچە توركستانليلەرنڭدە كيچيرمەكدە بولغان فجيع احوالينى تصوير ايتكەن توركستانگە قاراشلى بولومينى مجموعەمزدە نشر ايتمەك ايستەدك. آغا اوغلى بيك توغانيمزنڭ توركستان ياشليغينڭ ملى حركتلەردە وظيفەسينى، ايمان وە يورەگندەگى سونمەس يورت سەوگيسينى اوزون هەم آتشين جملەلەرلە تشريح ايتكەن مقالەسينى توبەندە قيسقارتاراق باسماقدامز).

اوزون ييللەردەنبرى روس استبدادى آلتندا ايڭلەمەكدە بولغان ملتلەردەن برىدە توركستان توركلەريدر.

روسلەرنڭ قافقاس، قيريم وە ايديل-اورال توركلەريگە تطبيق ايتديكلەرى روسلەشترمە وە استثمار سياستى توركستاندەدە تعقيب هەم تطبيق ايتلمەكدە ايدى. نتيجەدە ياواش ياواش ملى بارليغندان، هەر كون بر پارچا آليناراق، توپراقلارندان حتى تيلندەندە محروم قيلنماق تهلكەسى يەك ياقينلاشمشدى. روسلەرنڭ بو قلملە تصوير

---

(1) «يەڭى توركستان»نڭ 4 نچى ييل 30 نچى سانندان آلندى. باشقلرما.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ایدیلمەجەك قدر خوانخوارچە تطبیقات وە تضییقلەریگە قاراماسدان بر ایش قیلیب تورکستاننك قورتولوشیغا تیریشکەن یاشلقنك یورەگندەگی یوکسەك أمل ، مستولیلەرگە قارشو اویغانغان کین بو عزیز آنا یورتینك بوکون بولماسا ایرتە قورتولاجاغیغا کوچلی بر دلیلدر. 1917 انقلابندەن سوك روسیەدە محکوم بر وضعیتدە یاشایان تورك وە غیری تورك ملتلەر اوز مقدراتلەریگە اوزلەری حاکم اولماق اوچون روسیەدەن آیری حر وە مستقل بیرەر حکومت توزیشگە باشلادیلار ایدی. او زمان طبیعی تورکستاندەدە بو حق اهمال ایدیلمەدی وە ایرکیگە ایریشدی. فقط نە یازیق ، کە عینی ییلنك اوقتوبرندە بیر قان سیلی حالندا هەر تامانی باسقان قیزیل اختلال ، تورکستاننك اوزون سنەلەر ساغینچلار ایچندە قالوب نهایت ایرشدیگی ایرکینی ئەلندەن آلدی وە بو أولکەنی ایسکیسندەن دها برباد بر مستملکە سیاستیگە معروض قالدیردی. تورکلەر عمومیتلە حر وە آزاد یاشاشغا اورگەنگەن بولغانلاریدان بو زوربالقغا تحمل ایتە آلماغان تورکستان تورکلگی استقلالینی قازانغونچا وە ایرکگە ایریشکونچە کورەشیشگە عهد ایتدی. اونگچوندر ، کە بوکونگە قدر تورکستاندەن کیلگەن هەر خبر ملی مجادلەنك بر منقبەسیلە سوسلیدر؛ اونگچوندر ، کە تورکستاننك هەر کون بر بورچەگندە بو افلاس ، چیرکین جیزمە (ایتیك)نی یوقاتماق ، مقدس تورك توپراغینی قورتارماق کورەشی یەگی ، تازە بر جانلیلقلا دوام ایتمەکدەدر.

تورکستاندەگی ملی مجادلەنك بو قدر جدی دوامی روسلەرنی کوبگنە توشوندیردی. یاش تورکستانلیلەرنك عزمی وە قهرمانانە حرکتی قارشیسندا تورە بیلمەگەن قیزیل کوچ ، آلچاقچاسیغا حرکتگە باشلادی. یورەگندەگی یورت وە ملت سەوگیسندەن کیچە آلماغان تورکستان منورلەرینك ، مجادلەگە فعلاً اشتراك ایتمەدیکلەری حالدا ، بعضیلەرینی أولدیردیلەر ، بعضیلەرینی قامادیلار ،

بوندەن باشقا میڭلەرچە بو یورتچیلەرنی بوزلی شمال أولگەسیگە ، سولوفکیگە سورگون ایتدیلەر. بودە بر نوع أولوم دیمەکدی. بورادە سمرقند ، تاشکند وە فەرغانەدەن ، تورکستانك قازاق ، قیرغیز ، تورکمەن کەبی ولایتلەرندەن میڭلەرچە ملتچی بار ایدی. محکوم ملتلەرنك اون میڭلەرچە استقلالچیسیگە ، یورت وە ملت اوغروندە چالیشادرغان یاشلیغیغا مزار بولغان بو منحوس آطە ، بوکون أولوملە پنجەلەشکەنلەر وە دائمی قیناو ، مادی هەم معنوی عذاب ایچندە یاشاغانلاردان مرکب بر محشر حالینی آگدیرادر.

1923 نچی ییلی بر سورگون ییری اولاراق توزیلگەن بو مشئوم آطەغا «اسیر ملتلەرنك استقلال مجاهدلەری مزاری» دیلسە دها مناسب بر اسم بیریلمش بولوردی. بوزلی شمال دگزندە روسلەرنك آق دگز دیدیکلەری کورفزدە گی بر نیچە وحشی آطە-نك أڭ بویوکی بو سولوفکی آطەسیدر. 4-5 مەترو قارلا اورتولی بر حالدا بولغان بو أولوم ییرینك توقوز آیلق مدهش وە ساوق قیشی اورگەنمەگەن انسانلەر اوچون بر أولوم دیمەکدر. او ییرگە توپلانغانلار اساساً قایغولی وە باغری یانیق کشیلەر بولغانیدان 19-20 ساعتلق قارانغولق ، سەوینچ کورمەگەن یورەکلەرگە دها زیادە قسوت وە ألم بیرەدر. کوندە اون سکز ساعتلق مجبوری چالیشما ، ییپرانمش وجودلەرگە آیروچا بر أولوم قیناوی تطبیق ایتیلیش دیمەکدر. قارەلیا اورمانینك آغاچلاری ، بو بایاقیش مجاهد-لەرنك مادی کوچیلە کەسیلەجەك ، «کەم‌اوەتە» وە «کەم-پارەندەوو» شوسەلەری استقلال اوچون صرف قیلنماغی لازم بولغان کوچلە وجودگە کیلیر...

چارچاغان وە بیتکین ، ساوق وە بوزلی هوانك حستەلەندیر-دیگی وجودنی راحتلەندیریش اوچون یاتاجاق ییر وە ییەجەك ییمەك بیلگیلی ایمەس! چورروموش ، قوقمش بالیق شورباسی ، ئەکمەك دیب آتاش ممکن بولماغان درجەدە برباد بر نەرسە! مەنە بو محکو-

ئەۋلاد كۇتۇپخانىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ملەرنك غداسيدر!...

توركستان مجاهدلەرينك كوينچە چاليشديريلغان يېرلەرى «كەم» شهرىدەن «اوهتە»گە، پارەندەووغا اوزانغان شوسەلەردر. بيردە قارەليا اورمانندا آغاچ كەسمەك، آغاچلارنى چاپماق وە تاشيماق ايشلەرندە چاليشديرماقدا لار.

1927، 28 وە 29 ييللەرندە سوركون يېرى سولوفكىدە وە بوتون شعبەلەرندە ظهور ايتكەن تيفوس بلەن شمالگە مخصوص «Tsinka» خستەلغيندەن ميڭلەرچە محبوس أولوب كيتدى. طبيعى عينى شرائط ايچندە ياشاغان توركستانلى مجاهدلەردە يوزلەرلە آرقداشينى بو خستەلق يوزندەن يوقاتديلار. يورت وە ملتينك قورتولوشى يولندا اوز يورتندە مجادلە ايتە-ايتە أولمەك ايستەگەن بو توركستانلى مليتپرورلەرنك بوندەى بر تورموشكە معروض قالاراق آچلق، ساوق وە خستەلق يوزندەن، مبارك يورتنك اوستندە دالغالاناجاق استقلال بايراغينى كورمەسدەن شهيد بولوب كيتيشلەرى جداً آچيناجاق بر وضعيت ايدى. فقط توركستانلى توغانلارم بلەن كوروشكەندە آلغان تأثراتم، يوركلەرندەگى ايماننك هيچ بر زمان أولمەيەجەگينى افهام ايتەدر. ملى مفكورەنك دائما ياشاياجاغينى وە ياريم قالغان ايشلەرينك يتيشمەكدە بولغان وە بو فلاكتدەن قورتولوب قالغان باشقا ياش نسلنك تماملاياجاغيغا ايمانلارى او قدر قوى وە او قدر ساغلام ايدى كە....

1929 دە قارەليا اورماندا ايشلەيدرگەن بر نيچە توركستانلى قارداشلاريمنى اوچرەتكەن ايدم. ايلك نظردە كوزيمگە ايلينگەن نەرسە يگيت وە تنچ وجودلى بو توركستان توركينك بونچە أيزيلديگى وە وجودلەرندەگى عارضەلەر بولدى. بعضيلەرينك وجودلەرى يارەلى، بعضيلەرينك بارماقلارينى ساوق اورگەن، بعضيلەرى آياق وە قوللارينى بوتونلەى غايب ايتكەنلەر ايدى... چونكە بو چيدەب بولمايدرغان 40-45 بعضاًدە 50 درجەگە يېتكەن مدهش

ساوقدا غدارانه بر صورتده اورمانلاردا چاليشديريلغان بو باياقيش توغانلاريمز ، طبيعي يالغوز آياق وه قوللارينيگنه ايمه‌س حتی ياواش-ياواش بوتون بارلقلارينى غايب ايتمه‌كده‌درله‌ر. وجودله‌رى بر اسكله‌تده‌ن فرقسز بر حالگه كيلگه‌ن بو توركستانلى قارداشلاردان حالّلارينى سوره‌مه‌ك ايسته‌دم. نه مغرور تورك قانى تاشيدرلار! شو يامان وضعيتله‌رنده‌ن هيچ شكايت ايتمه‌ديله‌ر. په‌ك ساوق قانليلق بله‌ن اوزله‌رينى اداره ايته‌رله‌ردى. يوكسه‌ك بر روح ، قوى برايمان‌بارد‌ى،

بر دفعه اوزله‌ريله سويله‌شيركه‌ن شو سوزله‌رنى تينگله‌دم:

«بز توركستان اولادله‌رى اوموزيمزگه يوكله‌نگه‌ن مقدس ملى وظيفه‌نى به‌جه‌ريشگه چاليشدق. يورت وه ملتنك قورتولوشى يولنداگى ملى مجادله‌گه او يورتنك ياش نسلى اشتراك ايتمه‌زسه ملى ظفر په‌ك آغيردر. اگر ياش نسل ملت وه يورتنك وضعيتينى توشونمه‌زسه ، اونك امداديگه يتيشمه‌زسه او زمان ملت قارشيسندا مسئولدر. توركستانلى ياش نسل وظيفه‌سينى به‌جه‌ريشكه چاليشماقدا وه چاليشاجاقدر.

بز أولسه‌كده مفكوره‌مز أوله‌ز! ياشاسين يورت!»

بو جوشغون ، آتشين خطابه بر سوركون ييرينك بورچه‌كنده بو تورك قارداشيمنك آغزندان چيقاركه‌ن اوزيمنى توختاتا آلماى بوينيگه آسيلدم وه باغريمغا باسدم. چونكه مه‌ن هه‌م عينى مفكوره‌نك قوربانى ، باشقا بر تورك أولكه‌سينك ، گوزه‌ل آذربايجاننك بولشه‌ويك كابوسى آلتندا ايگله‌مه‌سيگه چيدى آلماغانلاردان ايدم. قايغومز بر ، يورتيمز بر ايدى. بو مدهش سوركون ييرنده أوله توركه‌ن بر تورك مشترك يورت اوغرونده ، مشترك مفكوره اوغرونده أولمش ديمه‌كدى!

آذربايجانلى
آغا اوغلى

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بورونغی چه‌کیست آغابیکوف خاطره‌لاریندان(*)

توركستانده

هند مهاجری عبدالقیوم

1923 نچی ییلی یانوارنده بوخارا چه‌قاسنده‌ن، لوزوواتسكی Losowatsk ده‌ن، بر راپور كیلدی. او راپورده بوخارادا آدمله‌رنی پول وه سلاح بله‌ن تأمین ایتوب، یتی سو طرفله‌ریگه كیچوب عصیان ایتشگه حاضرلاماقدا بولغان بر تشكیلات بارلغی یازیلار ایدی. تشكیلاتنك باشندا اینگلیزله‌رنك كورسه‌تووی بله‌ن ایشله‌ب یورگه‌ن كاشغرلیله‌ر توره‌ر ایمش. لوزوواتسكی بو معلوماتنی هندلی مهاجر عبدالقیومده‌ن آلغان. بو عبدالقیوم 1920 نچی ییلی هند قوممونیستله‌ری باشلوغی روی بله‌ن شمالی هندستانده‌ن قاچوب كیلگه‌ن بر كشی ایدی. بو تشكیلاتنك تاشكندده‌ن كیچیشی لازم ایمش.

عبدالقیومنی تاشكندگه چاقیردق. او بوتون دیدیكله‌رینی تصدیق ایتكه‌نده‌ن باشقا تشكیلاتنك بر بایراق قبول ایتكه‌نلگینی هه‌م سویله‌دی. حقیقتاًده بر نیچه كون سوكرا تاشكندگه 6 ایر كه‌ك 2 خاتون كیلدیله‌ر. بو آدمله‌ر عبدالقیومنك كورسه‌تووی بوینچه حبس ایتیلدیله‌ر. تنیتو نتیجه‌سنده یانلارندان بر نیچه تاپانچا وه پاترون بله‌ن بر پارچه زینه‌تله‌نگه‌ن بوز تاپیلدی. آڭلاشیلغان بو عصیانچیله‌رنك بایراغی ایمش.

محبوسله‌رنك هیچ بریسی روسچه سویلی بیلمه‌سله‌ر ایدی. ترجمانلقغه یه‌نه شو عبدالقیوم چاقیریلدی. سوراق چاغی محبوسله‌ر توغریلق بله‌ن بوتون عیبله‌رینی اعتراف ایتدیله‌ر. محاكمه اوچون اونلار 8 آی قاماقدا توتیلدیله‌ر. بو آرادا پامیرادا‌گی چه‌قا شعبه‌سی

(*) آغابیكوف (آروتونوف) خاطره‌لارینك توركستانگه قاراشلی قسمله‌ری «یاش توركستان» نك 11 وه 13 نچی سانلارندا باسیلغاندر. باشقارما.

ترجمانی حوبانشو کیلدی. او محبوسلەر بلەن کوروشکەندەن سوڭ
اونلەرنڭ مەن بلەن کوروشمەك ایستەگەنلەرینی سویلەدی. یەنە
یەگی نەرسەلەر چیقوب قالار امیدی بلەن اونلەرنی اوز یانیمغا
چاقیردیم. بو سوراقدە آگلاشیلدی ، کە اونلەر 8 آی آولدە هیچ
بر تورلو اعترافدە بولونماغانلار. پروتوقولغا آلنغان نەرسەلەرنڭ
هەممەسی بو ایشدە هەم جاسوس هەم ترجمان رولینی اویناغان
عبدالقیومنڭ اویلەب چیقارغان نەرسەلەری گنە ایکەن. او آدملەرگە
قورال وە بایراق بیرگەن شو عبدالقیومنڭ اوزی ایکەنلگی دە بو
زمان آگلاشیلدی.

مەن درحال موسقوادە بولغان عبدالقیومنڭ علیهیگە ایش آچدم.
فقط هیچ نتیجە چیقمادی. عبدالقیوم ایمدیدە چەقانڭ اورتا آسیا
نمایندەلگی یاندا ترجمانلق قیلیب اوتورەدر.

ایکنچی بر حادثە: آگەنتلەردەن ، گویا کاشغرلی تجارلار-
دەن بریسینڭ سوز آراسندا «تاشکنددەگی کاشغرلیلەر ایچندە
30 قدر اینگلیز جاسوسی تانیمەن» دیب سویلەگەنلگی خبری
کیلدی. بو سوداگر سیکین.گنە توتیلوب گە. پە. ئو. یانداگی
قاماقخانەگە تیقیلیب قوییلدی. هیچ کیم بونڭ قایدا ایکەنینی بلمە-
سین اوچون محبوسلەر دفتریگەدە باشقا بر اسم بلەن قید ایتلدی.
15 کون تورلو دوق وە قیناشلار بلەن سوروشتروب کورسەڭدە
نتیجەدە هیچ نەرسە چیقاریلا آلمادی.

مەنە 1922-23 نچی ییللەردە جاسوسلق بلەن کورەش ایشلە-
ریمز شوندەی یوللار بلەن یوروتیلەر ایدی.

2 آفغان قونسولینڭ شیفرەسی: بزنڭ او زمانلار لازم بولغان
معلوماتلارنی توپلاش اوچون قاندای چالیشغانمز وە قاندای واسطە-
لەرگە قول اوزاتکانمزنی شو قوییودەگی حادثە یەك یاخشی
آگلاتسا کیرەك.

آفغان حکومتینڭ باسماچیلق حرکتلەری بلەن علاقەسی وە

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

تاشکندده‌گی آفغان قونسولینك رولی بزنی جوده قیزیقترار ایدی. بو مسئله‌نی اویرگه‌نش اوچون بز پامیرداگی چه‌قا شعبه‌سینك ئیلماچی تاجیك حوبانشوده‌ن فائده‌لاندوق. بو آدم پامیرداگی هندستان ایشله‌ری بله‌ن مشغول چه‌قا شعبه‌سنده یارده‌م ایته‌ر ایدی. بو ایش اوچون حوبانشونك سایلانشیغا سبب‌ده اونك تاجیك بولغانی ایدی، چونکه تاشکندده‌گی آفغان قونسولی‌ده تاجیك ایدی.

حوبانشو تیزاگنه قونسول بله‌ن دوست بولوب آلدی. او آفغانلیلار بله‌ن تاجیکله‌ر آراسنداگی دوشمانچیلقلارداٰن فائده‌له‌نوب قونسولنی قونسولاتنك شیفره‌سینی وه یاشیرین خطله‌رینی ساتیشغا کوندیردی. قونسول بونك اوچون اون مینگ آلتون سوم سوره‌گه‌ن. او زمان بز بو شیفره وه خطله‌رنی تکینگه آلیشغا قرار بیردك. بو قراریمزنی ایشگه آشیریش اوچون قونسولخانه‌ده قونسول بله‌ن کاتبینك یالغوز قالغان کونله‌رینی سایلادق. (قاراولنی حسابگه آلماس ایدك. چونکه او کوبه‌ده‌ن بزنك ایدی). قونسولنی کیچقوروٰن یمه‌ککه چاقیردق. کاتبینی ایسه آولدان اوگا یاقینلاشیب یورگه‌ن بزنك بر خاتون آگه‌نتیمز اوز اویگه آلوب کیتدی. قونسولخانه‌ده هیچ کیم قالمادی. بز کیچقوروٰن یمه‌کنی تورلو ایچکی وه خاتونلار بله‌ن حاضرلادق. ضیافتنك سوڭ چاغلارندا خاتونلاردان بریسی قونسولنك قدحیگه اویقو داریسی سالوب یوباردی. ساعت 11 له‌رده قونسول جنابله‌ری تاش کبك قاتوب اوخلادی. بزده اونك ساعت زنجریگه آسیلغان آچقیچلارینی آلوب قونسولخانه‌گه باردق. تیمر ساندوقنی آچوب، کیره‌کلی نه‌رسه‌له‌رنك بارچاسینك فوتوغرافینی آلدق. بوتون ایشنی بتیرگه‌نده‌ن سوڭ آچقیچلارنی یریگه کتیروب تاقدق. قونسول‌ده ایکنچی کون ایرته بله‌ن اطرافنده اوتورگه‌ن خاتونلاردان بریسینك قوچاغندا اویغاندی. هیچ بر نه‌رسه‌ده‌ن شبهه‌له‌نمه‌سده‌ن باش آغریسی بله‌ن قونسولخانه‌گه قایتوب کیتدی.

3 — بوخارا مهاجرلەری آراسندا حرکت. بوخارا امیری ، باسما-
چیلاردان فضیل مخدوم وه کورشیرمەت قاچوب آفغانستاندا اور-
نەشگەنلەر. (أمیر کابل نك 18 کیلومترەلاگندە «قلعه فاتو» دیگەن
بر پیردە یاشار ایدی). امیرنك یاندا اوچ یوز کیشیسی بار.
باسماچی باشلوقلاری وه ساویت بوخاراسنداگی باسماچیلق حر-
کتلەری بلەن امیرنك آراسنداگی رابطه بو آدملەر آرقالی بولوب
تورەر ایدی. بوندەن باشقا شمالی آفغانستاندا 30 میڭ قدر
تورکمەن مهاجرلەری تویلانغانلار.

موسقوا بو بوخارا مهاجرلەری بلەن کوب علاقەلەنار ایدی
وه هەر مکتوبدە بوخارا مهاجرلەری آراسیندا ایش یورگزمەگیمنی
طلب ایتب آشیغیشتریب یازار ایدیلەر. مهاجرلەرگە یاناشیش اوچون
تصادفی بر حادثەدەن استفادە ایتدم. برکون آت بلەن کابل نك
اطرافیگە چیقغان ایدم. یولدا تصادفاً بر بوخارالی بلەن تانیشدم.
او مەنی غایتدە دوستانه یوز بلەن اوز أوییگە قوناقغا چاقیردی. بو
بوخارالی قلعه فاتودە یاشایدرغان امیر آدملەرندەن ایدی. کیلەجەك
جمعه کونلەرینك بریسندە اونك اوییگە باریب باسماچیلار ایچیگە
کریب قالدیم. اوزبیکچە وه غرب تورکجەسینی بیلگەنم اوچون
اونلەر مەنم تورك میسیونی آدملەرندەن دیب بیلدیلەر. فقط بر آز
سوگرا مەن اوزومنك ساویت نمایندەلگندە ایشلەگەنمنی وه یاقیندا
بوخارادەن کیلگەنمنی سویلەدم. اونلەر بو اعترافمنی دوشمانچیلق
کوزی بلەن قارشو آلدیلار. فقط بر آز زمان سوگرا حکایەلەریم
بلەن علاقەلەنوب تورلو نەرسەلەرنی سوروشترە باشلادیلار. بو
صورتلە دوستانه بر روحدە 3 ساعت قدر سویلەشیب اوتوردك وه
نتیجەدە دوست بولوب تارقالدیق.

مصاحبەمز نتیجەسی بر نیچە کون سوگرا یاق چیقوب قالدی.
اوچ بوخارالی مملکتگە قایتیش اوچون أذن آلوب بیریشنی سوروب
کیلدیلەر. مەن جوابنی ایکی کون سوگرا کیلوب آلیشلارینی

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

سویله‌دم وه ایکی کونگه‌چه اونله‌رنڭ عرضحالله‌رینی سفیرگه
سویله‌ب جواب آلوب قویماقچی بولدم. ایکی کون سوگرا
کیلدیکله‌ری زمان ساویت حکومتینڭ اونله‌رنڭ کیتیشی حقنده‌گی
ایسته‌کله‌رینڭ جدی وه قطعی بولیشیغا اینانیشی کیره‌کلیکنی سو-
یله‌دم. اولا اوز توغریلکله‌رینی کورسه‌تیش اوچون بوخارا امیری
وه اونڭ حرکتله‌ری حقنده بوتون بیلگه‌نله‌رینی سویله‌ب بیریشله-
رینی، ایکنچیده‌ن بوخارا مهاجرله‌ری ایچنده یورتگه قایتش فکرینی
تشویق ایتشله‌رینی وه 20-30 طلبکار توپلانغاندان سوڭ بوخاراغا
جونه‌تیلیشله‌رینی سویله‌دم.
ایکی هفته سوگرا قایتماقچی بولغانلارنڭ سانی 30 بولوب
قالدی. اونله‌رنڭ ایچنده‌ن بیشی بزنڭ آگه‌نتله‌ریمز. مه‌ن موسقواغا
بوخارا مهاجرله‌ری ایچنده قایتش فکرینڭ توغولیشی حقنده مفصل
راپورلار یوباردم. مه‌ن باشلیچه مهاجر باشلوقلارینڭ قایتشی فکرینی
آلغا سورگه‌ن ایدم. چونکه بو باشلوقلار کیته باشلاسا، اونله‌رنڭ
آرقاسندان کیچیك، عادی قسمله‌رده آقیشا باشلار دیب اویله‌ر ایدم.
موسقوا مه‌نم بو تکلیفمنی برگنه تصحیح بله‌ن قبول ایتدی. او ایلك
قاتاردا مهاجرله‌رنی قایتاریشغا کیریشب بو یول بله‌ن باشلوقلارنڭ
قوت وه اهمیتله‌رینی بتیریش کیره‌ك دیب کورسه‌تدی. بو «یورتگه
قایتش» ایده‌یاسنی کوچه‌یتریش اوچون بوخارا شورالار قورولتاییی
تورکستانگه اوز ایسته‌کی بله‌ن قایتقان مهاجرله‌رگه عفو عمومی
اعلان ایتدی. قایتوب کیلوچیله‌رگه ییر جایلارینی قایتاریش وه
مادی یاردم بیریش بله‌ن اونله‌رنڭ یه‌گیده‌ن اوز خوجالقلارینی قورا
بیلیشله‌ریگه یاردم ایتشنی وعد ایتدی. بو چاره‌له‌رگه کیریشیشگه
شورا حکومتینی یالغوز سیاسی ایمه‌س، اقتصادی وضعیتده مجبور
ایته‌ر ایدی. باسماچیلق بیتریلگه‌ن زمانی، 1925نچی ییلله‌رده،
شرقی بوخارا اهالیسز بر صحرا بولوب قالغان ایدی. خلق قسماً
آفغانستان وه ایرانگه قاچوب کیتکه‌نی که‌بی قسماً‌ده سوییلیب

یوباریلغان ایدی. اویلەر ییقیلیب، خراب بولوب کیتکەن، یيرلەر ایکیلمەی قالغان ایدی. بر آز آولٔ بایلغی بلەن مشهور بولغان قیشلاقلار خرابەزارگە ئەیلەنگەن ایدی. تورکمەنلەرنك آلتون بلەن تینگ سانالغان قاراکولٔ قویلاری ایلە آفغانستانغا کوچوب کیتشلەری مملکەتکە یەنەدە آغیرراق ضربە بیردی.

برنچی قایتوچیلارنی تاشکندده قاندای قارشو آلدیلار؟

1925 نچی یلنك کوکلەمیندە 30 کشیلك برنچی غروپنی یولغا سالدم. اونلەرنك ایچندە ایکی «چەقا» آگەنتلەری بار ایدی. هەر مهاجرنی آیریم-آیریم تعقیب ایتب باریش بو ایکی آگەنتکە حوالە ایتیلگەن ایدی. باشقا آگەنتلەر بو مهاجر قایتاریش وە مهاجر ایشلەرینی تعقیب ایتب باریش اوچون آفغانستاندا قالدیریلدیلار. مەن مهاجرلەرنی یوبارار ایکەن تاشکنددەگی چەقا رئیسی بەلسکیگە آیروچا مکتوب یازوب بو مهاجرلەر بلەن ممکن قدر ملایم معاملە قیلینیشینی اوتندم. اونلەرنی بولماغان رسمیەتلەر بلەن قیناماسدان تیز یرلەشتریشنك باشقا مهاجرلەر ایچندە قایتش پروپاغاندا-سی یورتیش اوچون یاردم ایتەدرگەنینی یازدیم. اوندەن سوگرا یوباریلغان ایکنچی غروپ چیگەرەدە شدتلی آختاریشلار بلەن قارشولاندی. اونلەرنك بوتون نەرسەلەرندەن آغیر باج آلندی. بعضیلەری جاسوسلق بلەن شبهەلەنوب قاماقغا آلندیلار، بر قسمیدە وعد ایتیلگەن یير وە یاردمنی آلالماسدان، یاشاش امکانی هەم تاپا آلماغانلاردان قایتوب، آفغانستانغا قاچوب کیلگەنلەر. بو قاچوب کیلوچیلەر طبیعی مهاجرلەرنی قایتو فکرندەن ساوتدیلار وە قایتش حرکتی توروب قالدی. فقط مەنم تامانمدان قورولغان آگەنتلەر شبکەسی منتظم ایشلەدی وە امیر حقندەگی خبرلەر چەقا ادارەسیگە منتظم صورتدە کیلیب توردی.

آگەنتلەرنك بر قسمینی تورکمەن مهاجرلەری ایچندە ایشلەش اوچون شمالی آفغانستانغا یوباردم. بو آگەنتلەرنك خبرلەری عینی

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

زمانده گه. په. ئو. (چه قا)نك آگه‌تی بولغان مزار شریفده گی ساویت قونسولی پوستنیکوف گه بیلدیریلیب توریله‌ر ایدی.

*

ادبی بولم:

آنا فریادی

آمالی مقدس شهید، سه‌وگیلی ایرکن بالام،
بو تاغلارنی اریورغوسی قیشقیرغان کوز یاشلاریم،
یاشاتماقدا مه‌نی یالغوز انتقامنگ آرسلانم،
یوره‌ك داغینك شفاسی یه‌نه انتقام بالام!

*

شرفی اوچون کوره‌شکه‌ن شانلی ایرکن آرسلانم،
مقبری آلتون آلتایلار، کفنی قارلار بالام!

*

یورتده پیرپیره ماغونچا قانلی یول یول یه کته‌گیگ،
کونديك یارقیرا ماغونچا حق نوریله یارلغیگ،
سجده قیلماغم گناهدور جاهل که‌بی الله‌گه،
ریادر «سیغیناق امت» بولوب امین الله‌گه!

*

قبله‌سی یورتی، یولداشی ایلی ایرکن آرسلانم،
مقبری اولوغ آلتایلار، کفنی قارلار بالام!

*

شان، شرفسزلکدور چیده‌ب تورمه‌ك نامرد ظلمیگه،
عصیان قیلامه‌ن اوز حقم اوچون تاگری أمریگه،
اونله‌ر ئه‌یتسه‌ده «دیوانه قارشی کیلدی الله‌گه»
بو یرده یوتمه‌ك ایسته‌سه «عاصی بو» دیب خداگه!

*

یورت ایرکی یولیدا مردچه کوره‌شکه‌ن ایرکن بالام،
مقبری یوکسه‌ك آلتایلار، کفنی قارلار بالام!

1930 ده‌قابر. ایشیتیب یازوچی: ایلته‌ر.

تولقون

هەر طرفگه باشين ايگيب سيلكينيشكەن او اوتلەر،
عزا توتوب ماتملەشيب شيوير-شيوير ييغلايلار؛
تاشدان تاشغا تەنين اوروب چيرقيريشقان بولاقلار،
ظالملارنك زندانندەن هەر طرفگه قاچايلار.

*

كوپوك ساچيب مينك تولغانوب گولديراشقان انهارلەر،
دوشمانلەرنك قارشوسيغا قوتلەرين ييغنايلار.
قالديراتوب چاقماق چاقوب يوگوروشكەن بولوتلەر،
قاسور قاسور ميلتيق آتيب شيطانلارني هەيدەيلەر.

*

قيشين يازين باشندا قار حومراييشقان اوتاغلار،
دوشمانلەرنك قوللارندان قورتولوني اويلەيلەر.
بو تاغلارنك ديللەرندە بور قوراغان وولقانلار،
آلاو بولوب اوستگه چيققاچ ياويرلارني تيترەيلەر.

سيد علي

*

توركستاندە وضعيت

(باشقارمامزغا كيلگەن يازولاردان توپلاندى)

سوڭ زمانلار توركستاندەن ايران وە آفغانستانغا قاچوب چيققان يورتداشلەريمزدەن باشقارمامزغا هەر تورلو مكتوبلەر كيلمەكدەدر. پەك مهم خبرلەر بلەن تولە بو مكتوبلەرنك بعضى يېرلەريني توبەندە نشر ايتمە كدەمز.

I... قولله كتيفلاشتريش توركستانك هەر تامانيدا كەتتە قوزغاليشلارغا سببيت بيردى. دهقانلەر بلەن ساويت مأمورلەرى هەم تشويقاتچيلەرى آراسندا قانلي توقونوشمالار بولدى. كوب يېرلەردە

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

قولخوزغا قارشو پروتەست قیلغان قورالسز دهقانلارغا ساویت حکو-
متی قیلینچ، میلتیق وه توپلار بلەن جاواب بیردی وه ساناقسز
دهقانلارنی اولدیریب مینگلەرچه عائلەنڭ فلاکتیگه سبب بولدی...
بونینگله برابر صبر کاسەسی تولوب کیتکەن دهقانلەر تینچ اوتورمەدی
هەر دائم چیقیش قیلیب توردیلەر... «حوت» آیینڭ آخرلارندا
قولخوزغا قارشو قوزغالیش اوش، آندیجان، نامانگان، مەرغیلان
وه خوقند قضالەرنده بر کونده باشلاندی... تورکستان دهقانلەرینڭ
ساویت حکومتینڭ مسلح کوچیگه قارشو چیقیشلار قیلیشدان تار-
تینماغانلغی وه حقسزلقلارغا بویون ایکمەگەنلگی روس بولشه-
ویکلەرینی کوب تشویشکه توشورمەکده وه هەر کون دها قانلی
چارەلەر، باربارچا تدبیرلەر کوروشکه مجبور قیلماقدادر...
II... 22/1920 نچی یللەرده بولشەویکلەر تامانیدان قاماقغا
آلنغان، سوگرا بیش ییل آرخانگیلگه سورگون قیلنغان آندیجانلی
جمال خان تکرار تورکستانگه قایتوب، اورادەن خاتون وه قاین
آناسیله بیرلکده تورلو مشقتلەر ایچنده یاقیندا آفغانستانغا قاچوب
چیقا بیلگەن. بو وطنداشیمزنڭ مشهددەگی مخبریمز آرقالی باشقار-
مامزغا یازغان اوزون مکتوبندەن توبەندەگی قسملەرینی کوچیرەمز:
... مەن اوزیم آندیجان، چرخ فلك، تیگیرمان تاشیده
اولتورگەن ایدیم. بردەن میلیتسەلەر حرکتی بیجا وه اضطرابده
کورینەدی (قضا حاکمی محکمەسی شول تیگیرمان تاشیدادر. ج.).
براز ساعت اوتمەسدەن شول کیتیگ میدان قیشلاقدان کیلگەن
آدەملەر ایله تولوب قالدی. محکمەگه بر نیچه بویوکلەری کیریب
قضا حاکمیگه قیشلاقیلارنڭ قوللەکتیفلاشتریشگه قارشو پروتەستلە-
رینی بیلدیردیلەر. قوراللی میلیتسەلەر محکمەنی توسیب تورگەنلەر
ایدی... قضا حاکمی کیتیگ میدانده تویلانغان قیشلاقیلارغا اوز
مأمورلەرینڭ یاگلیش ایش کورگەنلەرینی، قولخوز توزیشنڭ جبری
ایمەس اختیاری بولغانینی سویلەب خلق هیجانینی باسماقچی بو-

لدی... 9-10 میڭ تخمین ایتلگەن بو خلق قافلەسی حاکمنڭ سوزلەریگە قناعت ایتمەسدەن ایسکی شهردەن یەڭگی شهردەگی اجرا قومیتەسیگە تامان یورودیلەر... یولدە خلاپقوم (یاختا قومیتە-سی) بناسی قارشوسندا توقتالدی. بو ادارەنڭ مدیر وە ایشچیلەری دهقانلەرگە موافقت ایتدیلەر وە بیرلیکدە اجرا قومیتەسیگە باردیلار.
اجرا قومیتەسیدەگی مدیر وە مأمورلەر مسئلەدەن آولچە تەلفون آرقالی خبردار بولغانلاریدان خلقنڭ کیلیشیگە حاضرلق کوروب ادارە ایشیکلەرینی بیکیتیب، زنجیرلەب قویغانلار... کوچەگە ییغیلغان خلقنی اجرا قومیتەسیدەگی مسئول مأمورلەر بالاخانە (بالقون)دەن قارشی آلدیلار. خلق بالاخانەدەگیلەرگە ناراضیلیغینی بیلدیرگەندەن سوڭ، اونلەر:
«ایستەمەسەڭز قولخوز یوق بولسون؛ باریڭلار، راحت ایشیڭزدە بولیڭلەر...» دیب خلقنڭ شاوقین سورانینی باستورغان بولدیلار. اوندەن سوڭ خلق تودە تودە حالدا هەر تامانغا تارقالیب کیتدی.
بو جماعت شهرگە کیلمەسدەن بورون، قولخوز توزیش اوچون قیشلاققا چیققان مأمورلەرنی أولدیرگەن. بو مأمورلەردەن قاچوب قورتولا بیلگەنلەری هەم باردر.
قیشلاقیلارنڭ متفقاً باشلاغان بو اهمیتلك حرکتی بولشەویك حکومتینی کوب اندیشەلەرگە توشوردی. بولشەویکلەر بو دهقانلەر حرکتینڭ آرقاسندا بر تشکیلات بارلغینی اویلەب، بو حرکتگە قوشولغان بوتون قیشلاقلارنڭ اوقوموشلی زمرەسینی وە اورتا حاللی دهقانلارینی توتوب قاماغانلار. کوبینی آتیب أولدیرگەنلەر وە بعضیلەرینیدە سورگون ایتکەنلەر...
یدی سو آولیا-آتا قیرغیزلەری هەم شوندەی طاقتسزلقغا چیدی آلمای چیقیشلار قیلغانلار ایدی؛ ساویت حکومتی بونلەرگە هەم عینی جزالەرنی روا کوردی. آولیا آتاداگی چاروا وە ییر قولخوز

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

لاری یوقاتیلمادی. فەرغانەدە قولخوز توزیش ایشلەرینی «ایستەگەن قیلسین، ایستەمەگەن قیلماسین» شعاری بلەن یورگیزمەکدەلەر. تشویقات آرقاسیدا فەرغانەدە اوندەموندە بیر قولخوزلاری توزگەنلەر. ساویت حکومتینك سالیق سیاستی قولخوزغا کیریشنی مجبور ایتمەك مقصدندە یورگیزیلەدر.

III — بازارغا آرپا، بوغدای، برنج ... کتیریب ساتوچینك قولندا قیشلاقی بولغانیغا عائد وثیقە بولیشی شرطدر. مشتریلەر، حقوقلی وە حقوقسز، فرقسزدرلەر.

هەر دهقان بازارغا 4-3 پودگەچە غەللە کتیریب ساتا بیلەدر. اگر دهقاننك توربەسی تولە بولوب حجمی بویوك کورونسە توربەسینی تارتیب آلادرلار وە اوزینی «حکومتگە بیرمەسدەن بازاردا ساتماقچی بولغان موشتومزور» دیب عیبلەب درحال قاماقغا آلادرلار. جزاسی 3 ییللق سورگون!...

سابون، جوراب (پایپاق) وە شونگە اوخشاش نەرسەلەر تورکستاندە بار، روسیەدە یوقدیك. ئەکمەك آرزانلغیدە تورکستانگە روسیەدەن کوب روسلەرنی تارتماقدادر... تورکستاندە چەکیستلەرنك اوزلەریگە مخصوص قوئوپەراتیفلەری بار. بو قوئوپەراتیفلەردە هەر نەرسە تاپیلادر. بیردە چەکیستلەر هەر قایسی قوئوپەراتیفدەندە ایستەگەن نەرسەلەرینی نوبتسز آلا بیلیرلەر.

IV — ... تاشکندە حیوانات بازاری بار. هەر کشی 10-5 تا باشغاچا کیلتریب ساتا بیلیر. تاشکند کەبی تورکستاننك اڭ اولوغ شهریدە هەر دهەدە بیشەر قصاب دکانی بار. سالیق آغیرلیغیندان بونلەردە یاپیلماقدا. قصاب دکانی قارشیسندا 500-400 کشی آرقا-آرقاغا تیزیلیب نوبەت کوتەدرلەر.

موسقوا قونغرەسیگە ئەجنەبی دولتلەردەن کیلمش سیاح مهمانلەردەن بعضیلەری تاشکندگە کیلیب ایسکی شهرنی سیر ایتمەکچی بولغانلار. عزیز قوناقلار شیخاوندطهور، تاختابول وە بیش یاغاچ

تامانلارنی کیزەرکەن یولدە نوبتدە تورگەن خلق قافلەلەرینی کو-
روب تعجب ایتکەنلەر وە اونلەرنی باشلاب یورگەن ساویت مأموری-
نگە: «بو خلق نیمە اوچون بو قدر اشتیاق بلەن نوبتدە توروبدر؟»
دیب سؤالٔ بیرگەنلەر. او مأموردە «بو خلق دولتدەن قارض (زایوم)
آلماق اوچون اشتیاق بلەن تویلانیب کوتمەکدەدر» دیب جواب
بیرگەن...

V — ... اوش شهر ادارەسی باشلوغی میرساعت مەللەباینی
29. VI. 30 دە آلتی قبر اوستیدە کوردم. اوچ گوردگە أولوکلەر
کومولگەن یەنە قازیلغان اوچ گور یانیدا اوچ أولوك بار ایدی.
میرساعت مەللەباینك یانداگی بر اورتاغیغا سویلەگەنیدەن بو اوچ
أولوکنك برنچیسی گ. پ. ئو.نك باش آگەنتی، ایکنچیسی میلیسلەر
باشلوغی (مسلمان) ایدی. اوچنچیسینك کیم بولغانی حقندە میر-
ساعتنك نیمە سویلەگەنینی ایشیتە آلمادم. هەر حالدا بر ساویت
مأموری بولسا کیرەك... مەللەبای سوزندە دوام ایتب یانداگی اورتا-
غیغا «... گلشاددە حاضر جودە یامان بولوب توروبدر. بونلەرنی
(أولوکلەرنی کورسەتیب) گلشاددەگی باسماچیلار أولدیردیلەر.
زینهار سیز شهردەن چیتگە چیقماڭ... لازم بولسا تیوشلی اوروںلەر-
گە خط یازیب بیرەمەن...» دیدی.

اوش طرفدە مجاهدلەر قوتلی هەم منتظمدرلەر. خلقنك
یاردمیلە یاخشی ایشلەر کورمەکدەدرلەر.

25. VII. 30 دە قرق نفر مجاهد قوە شهریگە کیریب یەکشە-
نبە کونی تاڭ چاغی اوتوزچە میلیسنك میلتیق وە اوقلارینی آلیب
بازاردان آتلار سانیب آلغانلار. آت ایگەلەریگە طلب ایتلگەن پولنی
تولەب هیچ بر کشیگە ضرر تیکورمەسدەن تیز شهردەن چیقیب
کیتکەنلەر. مجاهدلەر کیتکەندەن سوگرا شهرگە ساویت عسکر-
لەری کیلدیلەر. فقط هیچ بر ایش کورە آلمادیلار.

VI — قیرغیزستان قومونالٔ شعبەسندە خدمت قیلوچی بر

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

اوزبیکده‌ن ایشیتکه‌نیمگه قاراغاندا 175 سوم آیلق بله‌ن 4 مهندس یر اولچومه‌ك اوچون تاغقا چیققاندا مجاهدله‌رنی اوچره‌تکه‌نله‌ر. مجاهدله‌ر بو مهندسله‌رنك آت وه قوراللارینی آلیب اوزله‌رینی شهرگه جونه‌تکه‌نله‌ر. بونله‌رده‌ن 35 یاشندا بولغان بریسینك فهمیچه بونله‌رنك سلامت قالماغی مهندس فلان مسئله‌سیده‌ن بولمای ایچله‌رنده‌گی بر آلمان سایه‌سنده‌در. بو آلمان مهندسی سایه‌سیده باشقالاری هه‌م خلاص بولغانلار ایمش...

تاشکند اطرافیدا وه پیسکندنك تاغلق قریه‌له‌رنده مجاهدله‌ر توده‌سی بار. بورونغی قوزغالیشدا بو تامانلاردا کورینگه‌ن مجاهدله‌ر فه‌رغانه‌ده‌ن اوتکه‌ن بولور ایدی. حاضر بو یرنك اوزنده‌ن هه‌م مجاهد توده‌له‌ری چیقماقدادر...

*

تورکستان خبرله‌ری

I بولشه‌ویکله‌ر یالغانی

1 — بولشه‌ویکله‌رنك یالغانچیلقدا نه درجه‌ده ترقی ایتکه‌نله‌رینی توبه‌نده‌گی ایکی مثال آچیق کورسه‌ته‌در. قیزیل اوردا رایونی 3 نچی آزیلده آقای اوغلی نام بر کشی حبس ایتلمشدر. «پراودا ووستوکا» غازیتاسینك قوماروف دیگه‌ن مخبریگه کوره، بو آقای اوغلینك بیتمه‌س عیبی «غربی آوروپادا ساویت روسیه‌سیگه دوشمانلغی بله‌ن تانیلغان چوقای اوغلی مصطفی‌نك ألڭ یاقین توغانلارندان بولغانی» ایمش.

قازاق شجره‌سی بویونچه چوقای اوغلی مصطفی‌بیك اورتا یوز، قیپچاق اوروغیده‌ن، آقای اوغلی کیچوك یوز، جاباس اوروغیده‌گی «سرکه‌چ» طائفه‌سنده‌ندر. دیمه‌ك تورکستان تورکله‌ری شجره‌سی نقطهٔ نظرنده‌ن چوقای اوغلی مصطفی بیك‌گه آقای اوغلی، اکمل

اکرام، یولداشبای آخوند بابا اوغلیلەرینك «یاقینلغی »باب-بارابادر.

اوروغلق وە طائفەلق جهتندەن چوقای اوغلی مصطفی بیك گە یاقینراق بر کشی بولسا، او هەم چار زمانی اورتودوقس دینیگە چوقینغان، بولشەویزم دورندە ایسە لەنینیزمگە تایینغان یاریم ایسلی علی جانگەلدین‌در. چار زمانی روس یوپی بولوب یورگەن چاغدا بو کشینك اسمی «ایوان آلەکساندروویچ ستەپنوف، قیپچاق» ایدی.

بولشەویـ..ـەر اوشال جانگەلدین-ستەپنوفنی قاماسالار ایدی، تورکستان دالالارندا توتکەن «صنفی» سیاستلەریگە توغری کیلگەن بولور ایدی.

2 — اوقتوبر انقلابینك 13 نچی ییل دونومی مناسبتیلە لەئونید لەنیچ دیگەن بریسی «پراودا ووستوکا» غازیتاسینك 7 نچی نویابر-دەگی نومروسندە «بوندەن 2-3 ییل بورون چوقای اوغلی مصطفی تورکستاندە بولشەویك مکتبلەرینك ترقی ایتیشندەن شکایت قیلیب، ایسکی مکتبلەرنی وە قرآن‌نك «یاخشی تامانلارینی» ایسلەب ییغلا-غان ایدی...» وە شونگە اوخشاش آحماق یالغانلارنی یازغان؛

بز «ایسکی مکتبلەر اوچون ییغلامایمز»؛ بز موسقوا بولشە-ویکلەرینك تورکستانك ملی یوکسەلیشیگە دوشمانلق کورسەتیب، خلقمزنك تورموشیگە وە ملی روحیگە هیچ اویمەگەن «بین‌الملل پرولەتار صنفی مجادلەسی» بایراغی آستندا یوروتمەکدە بولغان قیزیل مستملکە (قولونیزاتورلق) سیاستیگە قارشی سونمەس امیدلە کورەشەمز. طبیعی مستقل تورکستاندە مکتب مسئلەسی ملی یولدا حل ایتیلەجەکدر. او مکتب ایسکی اصولدە بولمایاجاغی کەبی صنفی اصولدە هەم بولماس. ملی مستقل تورکستاندە مکتب مسئلەسی ملی اصولدە بولاجاقدر.

تورزەتیش: «یاش تورکستان»نگ اوتکەن 13نچی ساندا، 37نچی صحیفەنگ ۹نچی قاتارنداگی «1920-1924» ایمەس، توغروسی «1920-1922» در.

باشقارما.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

Yach Turkistan

Janvier 1931 (Le jeune Turkestan) No. 14

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Moustapha Tchokaï-Oghly**

«يه‌ڭى توركستان»

توركستاننك استقلال آمالينه چاليشان آيلق مجموعه‌در. لاتين حرفله‌ريله چيقادر.

امتياز ايگه‌سى: نصير

مسئول مديرى: مجدالدين احمد

آدره‌سى:

Istanbul: Hükûmat konagı karşısında Gümüşhane Sokagı No. 3 (Turquie)

يوليمزغا توغرى كيلگه‌ن بوتون يازولار اوچون مجموعه‌مزنگ بيتله‌رى آچيقدر. باسيلماغان يازولار قايتاريلماس.

آبونه شرطله‌رى:

ييللغى — 2 دولار		آلتى آيلغى — 1,2 دولار	
اوچ آيلغى — 60 سه‌نت		آيريم نسخه‌سى — 20 سه‌نت	

مجموعه‌مزگه تيوشلى هه‌ر تورلى يوللانمالار اوچون آدره‌س:

Moustapha Tchokai-Oghly

48 bis rue Parmentier

Nogent s. Marne (Seine)

France

ئەۋلاد گۆرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى